

Het water is diep

De doop van Johannes

Marcus 1:4-8

ds. Jos Douma, Haarlem, 17 oktober 2010

(1)

De foto die u ziet is genomen in 1968. U ziet mij in een doopjurk. Ik lig in de armen van mijn tante Joukje. Daarachter ziet u mijn tweelingbroer Gert in de armen van mijn tante Kina. En in bed zit mijn moeder. Ik neem maar even aan dat mijn vader de foto genomen heeft, vandaar dat hij er niet op staat.

Deze foto herinnert mij aan de dag van mijn doop, kort na mijn geboorte op 27 juli 1968. Want preken over de doop is natuurlijk niet alleen maar een theoretische oefening maar biedt ook de kans om opnieuw na te denken over de vraag: Wat betekent het voor mij om gedoopt te zijn? Wat is de kracht van die doop in mijn dagelijkse leven? Leef ik wel vanuit mijn doop? Want we geloven in de kerk dat gedoopt zijn heel belangrijk is. Maar dat zal dan toch niet alleen maar zijn vanwege dat ene moment van de doop zelf, aan het begin van ons leven? Of als we volwassen gedoopt zijn: dat ene moment dat markeerde dat we een nieuw leven wilden beginnen?

Dat de doop een prachtig geschenk is, wordt door de foto die we zien in beeld gebracht. Want de opmerkelijke kijker zal zich al hebben afgevraagd: Wat doet jouw moeder daar in dat bed terwijl haar kinderen die dag gedoopt worden? Dat heeft te maken met wat we vroegdoop noemen. In de tijd waarin ik werd geboren was het een overtuiging die de meeste gereformeerde christenen hadden: je moest je kinderen zo snel mogelijk laten dopen, zelfs al kon de moeder er dan nog niet bij zijn. Daar kijken we vandaag misschien een beetje vreemd tegenaan, maar deze visie zat daar achter: als God je een prachtig geschenk wil geven, namelijk de doop als teken van de inlijving in zijn verbond, dan moest je niet nodeloos wachten met het ontvangen van dat kado. En dat leidde dus tot de praktijk van de vroegdoop. Dat was trouwens ook kerkordelijk voorgeschreven. Ook nu nog staat het in de kerkorde: “Aan de kinderen van de gelovigen zal de doop als zegel van Gods verbond zo spoedig mogelijk bediend worden in de openbare eredienst.” (De ouderen herinneren zich vast nog wel deze formulering: “zoo haast als men de bediening deszelven hebben kan.”)

De vroegdoop is niet zo actueel meer. Wat wel actueel is, zijn twee andere verschijnselen. Overdopen en ontlopen. Overdopen is een verschijnsel dat het laatste decennium veel voorkomt: gelovigen die als kind zijn gedoopt willen nadat ze op

krachtige wijze tot hernieuwd geloof zijn gekomen zich laten dopen, meestal ook omdat met de geloofsvernieuwing ook een visie vernieuwing op de doop mee kwam. Dat wordt dan overdoop genoemd, en daar klinkt een beoordeling in mee die de betrokkenen zelf meestal zo niet meemaken. Zij zien de volwassendoop als een andere doop dan de kinderdoop. Daar zal het in de preken serie zeker ook nog wel een keer over gaan. Maar niet vandaag.

Ontdopen is zo 'n beetje het absolute tegendeel van overdopen. In de zomermaanden was het in het nieuws omdat veel Vlaamse Katholieken zich wilden laten ontdopen, uit diepe schaamte over het aan het licht gekomen misbruik in de kerk. Ontdopen is in wezen niet mogelijk, want het water van het sacrament is onuitwisbaar, maar de uitschrijving uit het kerkelijke doopregister is in ieder geval een heel duidelijke boodschap: 'Bij zo 'n kerk wens ik niet langer te horen!'

Wat we proberen vandaag is een begin maken met het opnieuw verwoorden wat de Bijbel zegt over dopen. We proberen wat we aan gedachten en beelden rond de doop hebben opgebouwd als het ware even tussen haakjes te zetten, en met een frisse blik te kijken naar wat de Bijbel zelf zegt als de doop ter sprake komt. En daarvoor gaan we in deze eerste preek gewoon maar direct terug naar het brongebied van de christelijke doop.

(2)

Opeens is daar Johannes de Doper die doopt in de Jordaan. Marcus laat zorgvuldig zien dat het in overeenstemming is met de profetie van Jesaja wat hier gebeurt. Maar voor de omstanders zal Johannes toch een heel onverwachte verschijning zijn geweest.

Als regelmatige Bijbellezer kijk je er niet meer van op dat Johannes naar de Jordaan gaat en mensen oproept om zich door hem te laten dopen. Maar het was iets volkomen nieuws. Het leek wel ergens op, namelijk op reinigingsrituelen die bekend waren bij de Israëlieten. Daarover schrijft Marcus bijvoorbeeld in Marcus 7:3-4, een soort toelichtende opmerking: "de farizeeën en alle andere Joden eten namelijk pas als ze hun handen gewassen hebben, omdat ze zich aan de traditie van hun voorouders houden, en als ze van de markt komen, eten ze pas als ze zich helemaal gewassen hebben, en er zijn nog allerlei andere tradities waaraan ze zich houden, zoals het schoonspoelen van bekertjes en kruiken en ketels". En we kunnen ook denken aan het bekende verhaal van de voetwassing door Jezus: dat was ook een reinigingsritueel.

De doop van Johannes lijkt daarbij aan te sluiten. Maar als twee handelingen op elkaar lijken, betekenen ze nog niet hetzelfde. Een voorbeeld. Als drie kinderen in zwembroeken elkaar op een warme zomerdag in een zwembad om beurten kopje onder duwen, zal niemand denken dat er een doopceremonie plaats vindt. Gaat het in datzelfde zwembad echter om drie volwassenen in witte kleren waarbij de een door de twee anderen onder water wordt geduwd om hem of haar daarna weer vrij snel uit het water omhoog te trekken, dan is de kans vrij groot dat het wel om een doopceremonie

gaat. Er zijn zeker wel overeenkomsten, maar ik zou zeggen: zoek vooral de verschillen.

En op de klank af zouden we dus ook kunnen denken: de Israëlieten kenden reinigingsrituelen, de doop die Johannes in de praktijk brengt lijkt daarop, dus het zal wel om afwassing gaan, afwassing van de zonden. Maar dat is niet zo. Daarvoor moeten we even de verschillen tussen deze doop en de reinigingsrituelen in beeld krijgen. Drie verschillen zijn er. 1) In de eerste plaats: de doop van Johannes is eenmalig en wordt niet herhaald terwijl de reinigingsceremonies regelmatig werden gedaan. 2) In de tweede plaats: het gaat om een wassing die de betrokkene niet zelf verricht (wat bij de reinigingsrituelen wel het geval is) maar die aan de betrokkene wordt verricht, in dit geval is dat Johannes. Je wast je daar in de Jordaan niet zelf, je láát je dopen. 3) En in de derde plaats: de doop van Johannes is een heel bedreigend waterritueel en dat was niet het geval bij de reinigingsceremonies. Die brachten je op geen enkele manier in gevaar.

(3)

De volgende stap die we zetten, borduurt voort op dat laatste: het bedreigende van de doop. Ik noemde al even dat professor Jakob van Bruggen een boekje heeft geschreven met de titel 'Het logo van het geloof'. Maar dat boekje was enkele jaren geleden ook verschenen, alleen dan onder een andere titel: 'Het diepe water van de doop'. En nu hoorde ik afgelopen vrijdag uit betrouwbare bron (namelijk van een redacteur van uitgeverij Kok in Kampen) dat die titel op verzoek gewijzigd is - de uitgever vond de titel veel te somber: 'Het diepe water van de doop'. Dat vond de uitgever te ernstig en niet goed voor de verkoopcijfers...

En nu zal in de loop van de preken serie ook wel duidelijk worden dat dopen een feest is. Maar dat is niet alles wat er gezegd moet worden. Daarvoor moeten we nader kennis maken met dat woord 'dopen'. Daar zit namelijk een heel bedreigende klank in. In het Grieks wordt daar het woord *baptizoo* gebruikt. We kennen het in het Nederlands ook omdat veel christenen zich baptisten noemen: dat zijn gelovigen die de overtuiging hebben dat je je alleen als volwassene mag laten dopen. Dat zit overigens helemaal niet in dat woord 'baptist' - in wezen zijn alle christenen baptisten: mensen die zeggen dat je door de waterdoop heen overgaat van het rijk van de duisternis naar het rijk van Gods geliefde Zoon. Ook wij zijn dus baptisten...

Maar de letterlijke betekenis van dat woordje *baptizoo* is: onderdompelen, indompelen. Ik kan een steen in een schaal water leggen en daar laten liggen: dan heb ik die steen 'gedoopt'. Het bedreigende daarvan zien we als we ontdekken hoe een gezonken schip in het Grieks wordt genoemd: een 'gedoopt' schip. Daarvoor wordt dat woord *baptizoo* dus gebruikt.

Van dat bedreigende is maar weinig overgebleven als we kijken naar een baby die gedoopt wordt doordat een voorganger wat water sprenkelt over het hoofdje. Daar is

niet bedreigends aan: je wordt als baby een beetje nat, soms flink nat, maar als je geluk hebt pakt die voorganger al snel een doek om je hoofdje weer een droog te deppen.

Dopen staat voor ons nu dus in eerste instantie voor een waterritueel in de kerk, een ritueel met een religieuze betekenis, waarbij het aspect van de afwassing van de zonden een grote plaats inneemt. Maar de doop zoals we die hier bij Johannes aantreffen is veel minder liefelijk en heeft met wassen ook niet zo hel veel te maken. Want het water heeft hier echt een bedreigende betekenis. Als je namelijk in water ondergedompeld wordt, als het water zich boven je hoofd sluit, ga je dood. Je verdrinkt. Je sterft de verdrinkingsdood. Er is een einde gekomen aan je leven. Water heeft in de Bijbel niet alleen maar een positieve betekenis. In de maand september stonden we stil bij die prachtige woorden ‘Rivieren van levend water zullen stromen...’. Dat sprankelt en dat spettert! Maar bij het water van de doop van Johannes moeten we denken aan bijvoorbeeld Psalm 42 vers 8: “De roep van vloed naar vloed, de stem van uw waterstromen - al uw golven slaan zwaar over mij heen.” Het doopwater lijkt op een tsunami in het klein: je leven wordt weggespoeld.

Misschien zegt u: ‘Maar het is toch een dubbel beeld? Eerst ga je kopje onder - je sterft met Christus. En dan kom je uit het water omhoog - je staat op met Christus.’ En dat vind ik ook best mooi, maar niet alles wat mooi is, is tegelijk ook waar. Hier bij Johannes kan het al helemaal niet het geval zijn, want Jezus was nog niet gestorven en opgestaan, dus die beide elementen konden nog geen rol spelen. Dat hele woord *baptizoo* kent alleen maar dat aspect van onderdompelen, ondergaan, verdrinken. En natuurlijk wordt de dopeling weer uit het water omhoog getrokken, maar dat heeft geen symbolische waarde. Het is gewoon praktisch: als de dopeling onder water zou blijven, zou hij verdrinken, en dat is uiteraard niet de bedoeling van het doopritueel!

Johannes’ doop maak duidelijk: ‘Jij moet doodgaan. Pas dan ben je geschikt voor het koninkrijk van God.’ Er is maar één weg waarlangs je het rijk van Christus kunt binnengaan, dat is door de deur van de dood. En daarmee is de doop dus een schokkende ervaring, een heel confronterende gebeurtenis. Het water is diep, heel diep. En als we van de doop met elkaar een fleurig kinderfeestje hebben gemaakt, dan moeten we ons daar dus eens opnieuw op bezinnen. Gedoopt worden betekent gedood worden. Want alleen door de dood heen breekt het nieuwe leven in het koninkrijk ons bestaan binnen.

(4)

En daarmee komen we bij een aspect van de doop waar veel christenen vandaag best wel moeite mee hebben. Dat heeft te maken met vragen rond zonde en schuld. Moet daar wel zo prominent over gesproken worden bij de doop? Hoe je daar precies over moet spreken, en welke woorden je dan gebruikt en of we in de kerk altijd in staat zijn geweest om de juiste toon te vinden - dat wil ik nu even in het midden laten.

Maar het is ondenkbaar om je te laten dopen terwijl je je van geen kwaad bewust bent. Want we moeten nog even wat verder kijken naar dat verhaal van Johannes de Doper. Hij is een voorloper van Jezus. Hij kondigt Christus aan. En hij geeft hoog van hem op: 'Na mij komt iemand die meer vermag dan ik; ik ben zelfs niet goed genoeg om me voor hem te bukken en de riemen van zijn sandalen los te maken. Ik heb jullie gedoopt met water, maar hij zal jullie dopen met de heilige Geest.' Over het dopen met de Geest zal het zeker ook nog een keer gaan in deze prekenreeks, maar voor vandaag hebben we onze handen denk ik al vol aan het dopen met water.

Johannes maakt duidelijk dat er iets totaal nieuws gaat gebeuren. De messias komt eraan. Er breekt een nieuwe periode aan in Gods geschiedenis met zijn volk. Maar de grote vraag is: is Gods volk daar klaar voor? De weg van de Heer moet gereed gemaakt worden, maar is er wel ruimte voor hem? Die vraag stelt Johannes aan Gods volk. Eigenlijk is het geen vraag. Het is een oproep: 'Mensen, kom tot inkeer!' Drie dingen zegt Johannes tegen Gods kinderen: 1) laat je dopen, 2) kom tot inkeer, 3) ontvang zo vergeving van zonden.

Hoe Johannes er trouwens bij gekomen is om te gaan dopen - want dat was dus een heel nieuw ritueel (hoewel er ook een proselietendoop was: heidenen die zich bekeerden tot het jodendom werden gedoopt - maar dit laat ik nu verder even buiten beschouwing) is onbekend. We weten het gewoon niet. Wat we wel weten is dat Jezus het accepteerde dat Johannes het deed, want ook hij liet zich door Johannes dopen.

Dit je laten dopen had dus te maken met tot inkeer komen, je bekeren, je afkeren van een leven zonder God naar een leven met God. Dat was dus best heftig. Want Johannes sprak wel allemaal gelovige Joden aan die zich allemaal beijerden om volgens de Thora te leven. 'Doe boete, want Gods koninkrijk is nabij!' Dopen dus, tot inkeer komen en zo vergeving van zonden ontvangen. Let er dus op dat de doop van Johannes niet een afwassing van de zonden is. De doop van Johannes zegt: je moet eerst door de dood heen, eerst je zonden belijden, eerst je afkeren van jezelf in het diepe water van de Jordaan, en als je daar dan weer uit bent gekomen, dan ben je klaar om het koninkrijk van God te ontvangen dat vol is van vergeving van zonden.

En het merkwaardige feit doet zich voor dat de oproep in alle kringen gehoor vindt! 'Alle inwoners van Judea en Jeruzalem stroomden toe en lieten zich door hem dopen in de rivier de Jordaan.' Er vindt dus niets minder dan een opwekking plaats! Een geestelijke opwekking! De latere geschiedenis van de christelijke kerk heeft geleerd dat het er bij een opwekking niet primair om gaat dat je opgewekt bent, vrolijk en enthousiast, maar dat er een nieuwe nederigheid in je leven komt, een nieuwe boetvaardigheid, dat je ervaart dat je schuldig staat voor God, dat je tot inkeer komt. Dat is kenmerk nummer één van een opwekking. Een echte geestelijke opwekking begint op de knieën, begint als mensen hun hoofden buigen omdat ze onder de indruk zijn van de grootheid en de heiligheid van God en van hun eigen kwaad dat zo schril afsteekt bij de goedheid van God.

Als u dus naar een geestelijke opwekking verlangt (voor uzelf of voor de gemeente), dan verlangt u er dus naar dat we in groten getale onze hoofden en onze knieën buigen. De bekende prediker Tim Keller uit New York heeft drie kenmerken genoemd van een geestelijke opwekking, ook voor vandaag:

1. **Naamchristenen** komen tot bekering. Deze christenen lazen wel in hun bijbel, maar ze werden er niet koud of warm van. Ze meenden door hun goede gedrag in de hemel te kunnen komen. Bij een opwekking leren ze de heiligheid van God kennen en zien ze in dat ze slechter zijn dan ze zich konden voorstellen, maar tegelijk in Christus meer geliefd dan ze ooit durfden dromen.
2. **Ingedommelde christenen** worden wakker. Deze christenen spraken niet tegen dat een prettig leventje hen niet voor de eeuwigheid kan redden, maar intussen werd hun leven bepaald door materiële verlangens. Bij een opwekking maakt de heilige Geest dat zij hun grootste vreugde vinden in het feit dat ze kinderen van God zijn.
3. **Niet-christenen** worden in grote aantallen naar Jezus Christus getrokken. Deze nieuwe christenen waren eerst buitenstaanders die onverschillig of afkerig tegenover het christendom stonden. Bij een opwekking ontdekken zij wat diep in hun hart aan zelfzucht leeft én begrijpen zij dat alleen bij het kruis genade is te vinden.

Zo merken we al dat preken over de doop en daarnaar luisteren niet de bedoeling kan hebben om ons eigen gelijk te zoeken of nog weer eens te bevestigen als het bijvoorbeeld gaat om volwassen doop of kinderdoop. De doop is, ben ik bang, veel te veel geworden tot alleen maar een sjibbolet voor gereformeerde of baptistische rechtzinnigheid. Maar dan gaan we voorbij aan het wezen van de doop en dan missen we de kracht van de doop: de doop is - of je nu als kind of als volwassene gedoopt bent - van diepgaande levensveranderende betekenis. En op basis van wat we vandaag in Marcus 1 lezen zeggen we dus: Als we onszelf van geen kwaad meer bewust zijn missen we een heel belangrijke dimensie van de doop. Gedoopt worden en gedoopt zijn is dagelijks bidden: 'Heer, verlos ons van het kwaad'.

De doop zet een kruis door ons eigen leven.

De doop is een frontale aanval op ons eigen ego.

De doop is een veroordeling van onze oude mens.

De doop betekent echt dat je je gewonnen moet geven.

Het water van de doop is diep.

(5)

Het water is diep. Dat moet dus ook gezegd worden. Maar als we door dat diepe water van de doop zijn gegaan, is er aan de andere kant van het water ook nieuw leven, een nieuw koninkrijk van licht, waar rivieren van levend water stromen. Boven de Jordaan van de dood zweeft al de Geest die levend maakt. We kijken er op deze zondagmorgen nog vanuit de verte naar (want volgende week gaat de preek over de doop van Jezus en over de duif). Maar vandaag al strekken we ons ook uit naar die Geest die we niet

kunnen missen, ook als het om de diepe dingen gaat die we als confronterend, ja haast beledigend ervaren.

Over die Geest zegt Jezus later (Johannes 16:7-11) “Wanneer hij komt zal hij de wereld duidelijk maken wat zonde, gerechtigheid en oordeel is: zonde - dat ze niet in mij geloven, gerechtigheid - dat ik naar de Vader ga en jullie me niet meer zien, oordeel - dat de heerser over deze wereld is veroordeeld.”

Als we dus tot bekering willen komen, als we boete willen doen, als we willen belijden wat er mis is in ons leven - en dat doen we dan om de betekenis van de doop ons weer eigen te maken -, dan is dit dus blijkbaar het diepste kwaad: dat je niet gelooft in Jezus. Zonde is: dat je Jezus klein maakt. Zonde is: dat je Jezus niet volgt. Zonde is: dat je een God wilt zonder Jezus. Zonde is: dat je gelooft in je eigen koninkrijk en niet in et koninkrijk van Jezus op aarde zoals in de hemel. Zonde is: zonder Jezus je weg gaan, leven van goedkope genade, leven zonder kruis en zonder navolging.

De doop, lieve mensen, drijft ons in de armen van Jezus.
Pas als je met hem gestorven bent, kun je leven.

Laten we bidden...

Handreiking voor de liturgie

Gereformeerd Kerkboek Gezang 145:1,2,3,4

Het evangelie van Gods wet

Gereformeerd Kerkboek Gezang 103:4,5

Gebed

Schriftlezing: Marcus 1:1-8

Psalm 143:1,2,7,8

Preek ‘Het water is diep. (Marcus 1:4-8)

Gebed

Psalm 51:1,2,5

Voorbeden

Collecte

Gereformeerd Kerkboek Gezang 119:1,2,5